

RIVOJLANAYOTGAN IQTISODIYOT SHAROITIDA TIJORAT BANKLARINI XUSUSIYLASHTIRISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISH YO‘LLARI

Muxitova Kamola Erjon qizi

O‘zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

Matchanova Ma’rifat Ikramovna

Matchanov Tohirjon Matchanovich

“Toshkent Menedjment va Iqtisodiyot instituti” nodavlat ta’lim muassasasi Iqtisodiyot kafedrası

Assistenti

Annotatsiya: Ushbu tezisda tijorat banklarini xususiylashtirish jarayonini va uning iqtisodiyotdagi raqobatbardoshlikni oshirishdagi ahamiyatini tahlil qiladi. Xususiylashtirish, davlat tomonidan boshqariladigan banklarning xususiy sektor tomonidan boshqarilishiga o‘tishini anglatadi va bu jarayon birqator ijobiy o‘zgarishlarga sabab bo‘lishi mumkin. Tezisdagi xususiylashtirishning asosiy afzalliklari, jumladan, samaradorlikni oshirish, inovatsion xizmatlar taqdim etish, mijozlarga xizmat ko‘rsatish sifatini yaxshilash va moliyaviy barqarorlikni ta’minlash ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, tezisdagi xususiylashtirish jarayonida yuzaga keladigan muammolar va xavflar ham tahlil qilinadi. Davlat nazoratining kamayishi, moliyaviy barqarorlikka ta’sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan ijtimoiy omillar va ziddiyatlar keltiriladi.

Kalit so‘zlar: tijorat banklari, xususiylashtirish, raqobatbardoshlik, bank sektori, moliyaviy sektor islohoti, bank xizmatlari, bozor iqtisodiyoti, xususiy mulk, raqobat muhiti, sarmoya jalb qilish, bankning samaradorligi, raqobatni tartibga solish, banklararo farqlar.

Annotation: This thesis analyzes the process of privatization of commercial banks and its importance in increasing competitiveness in the economy. Privatization refers to the transfer of state-run banks to private sector management, and this process can lead to a number of positive changes. The article examines the main benefits of privatization, including increasing efficiency, providing innovative services, improving the quality of customer service, and ensuring financial stability. The thesis also analyzes the problems and risks that arise in the process of privatization. The reduction of state control, social factors and conflicts that can affect financial stability are presented.

Keywords: commercial banks, privatization, competitiveness, banking sector, financial sector reform, banking services, market economy, private property, competitive environment, investment attraction, bank efficiency, regulation of competition, interbank differences.

Аннотация: В данной диссертации анализируется процесс приватизации коммерческих банков и его значение в повышении конкурентоспособности экономики. Приватизация подразумевает передачу государственных банков под управление частного сектора, и этот процесс может привести к ряду позитивных изменений. В статье рассматриваются основные преимущества приватизации, в том числе повышение эффективности, предоставление инновационных услуг, улучшение качества обслуживания клиентов, обеспечение финансовой стабильности. В диссертации также анализируются проблемы и

риски, возникающие в процессе приватизации. Представлены снижение государственного контроля, социальные факторы и конфликты, которые могут повлиять на финансовую стабильность.

Ключевые слова: *коммерческие банки, приватизация, конкурентоспособность, банковский сектор, реформа финансового сектора, банковские услуги, рыночная экономика, частная собственность, конкурентная среда, привлечение инвестиций, эффективность банков, регулирование конкуренции, межбанковские различия.*

Tijorat banklari iqtisodiy tizimning muhim tarkibiy qismi bo'lib, ular mamlakatning moliyaviy barqarorligini ta'minlash, kreditlash, to'lovtizimlarini boshqarish va sarmoyalarni samarali taqsimlashda asosiy ro'l o'ynaydi. Shu bilan birga, tijorat banklarining raqobatbardoshligini oshirish va ularning samaradorligini ta'minlash iqtisodiy o'sish uchun zaruriy omillardan biridir.

Bank sektori samarali ishlashining eng muhim jihatlaridan biri uning raqobatbardoshligini oshirishdir. Bu, o'z navbatida, mijozlarga sifatli xizmatlarni taqdim etish, bank xizmatlarini diversifikatsiya qilish va investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Xususiylashtirish-bu davlat mulkini xususiy sektorga sotish yoki boshqaruvni xususiy shaxslar yoki kompaniyalarga o'tkazish jarayonidir. Xususiylashtirish orqali tijorat banklarining boshqaruvi samarali bo'lib, ularning raqobatbardoshligini oshirishga erishish mumkin.

Davlat tomonidan boshqarilayotgan banklar ko'pincha samaradorlik nuqtai nazaridan xususiy banklar bilan raqobatlashishda qiynaladi, chunki davlat banklarida ko'pincha moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishi va strategik qarorlar qabul qilishda kechikishlar yuzaga keladi.

Tijorat banklarini xususiylashtirish jarayoni orqali ularning boshqaruv strukturasi, resurslarini boshqarish va strategik rejalashtirish jarayonlari optimallashtirilishi mumkin. Xususiy banklar bozor sharoitlariga tezda moslashadi, innovatsiyalarni joriy qilishda yanada faolroq bo'lishadi va mijozlarga yanada sifatli xizmatlarni taqdim etadilar. Shuningdek, xususiylashtirish raqobatni kuchaytirib, banklar o'rtasida samarali xizmatlar, yangi mahsulotlar va yaxshi mijozlar xizmatini taklif etishga turtki beradi.

Mazkur tadqiqotda tijorat banklarini xususiylashtirish orqali raqobatbardoshlikni kuchaytirish yo'llari va ushbu jarayonning iqtisodiy o'sishdagi o'rni, shuningdek, xususiylashtirishning bank sektori uchun qanday foyda keltirishi mumkinligi tahlil qilinadi. Tijorat banklari har bir iqtisodiy tizimning markaziy elementidir. Ular nafaqat moliyaviy resurslarni jalb qilish, to'lov tizimlarini boshqarish, balki iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston kabi rivojlanayotgan davlatlarda tijorat banklari iqtisodiy o'sish va ijtimoiy farovonlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, bank sektori ko'plab muammolar, jumladan samaradorlikning pastligi, innovatsiyalarni joriy etishdagi sekinlik, bozorni

diversifikatsiya qilishdagi to'siqlar va raqobatning kamligi kabi masalalar bilan yuzlashmoqda.

Tijorat banklarini xususiylashtirish jarayoni, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy islohotlarning ajralmas qismiga aylanmoqda. Xususiylashtirish orqali davlat sektori tomonidan boshqarilayotgan banklar bozor mexanizmlariga moslashadi, samaradorlik oshadi va yangi investorlar uchun bank sektori jozibador bo'ladi. Banklarning xususiylashtirish tomonidan boshqarilishi orqali boshqaruv samaradorligi oshadi, qarorlar qabul qilish jarayoni tezlashadi, va bu esa raqobatbardoshlikni kuchaytiradi. O'zbekistonning iqtisodiy islohotlar dasturlariga muvofiq, bank sektorini xususiylashtirish va davlat mulkini xususiylashtirish tomoniga o'tkazish orqali, iqtisodiyotning bozor tizimi yanada rivojlanishi va investitsion jozibadorlikni oshirish maqsad qilingan.

Xususiylashtirish, o'z navbatida, banklarni xalqaro bozorlar bilan integratsiyalashuvini ta'minlashi, yuqori sifatli bank xizmatlari va innovatsiyalarni taqdim etish uchun imkoniyat yaratadi. Shuningdek, tijorat banklarining xususiylashtirilishi orqali banklar o'rtasidagi raqobat kuchayadi, bu esa xizmatlar sifatining oshishiga va yangi mahsulotlarni taqdim etishga olib keladi. Xususiylashtirish jarayoni orqali banklar ko'proq sarmoya jalb qilishga muvaffaqiyatliroq bo'lishadi va bu mamlakatning moliyaviy barqarorligini ta'minlashga yordam beradi.

Shunday qilib, tijorat banklarini xususiylashtirish va uning orqali raqobatbardoshlikni kuchaytirish, iqtisodiy islohotlarning ajralmas qismi bo'lib, mamlakatning moliyaviy tizimini modernizatsiya qilish, investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Bu masalalar nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham dolzarb bo'lib, so'nggi yillarda O'zbekistonda bank sektorini isloh qilish va xususiylashtirish jarayonlariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Tijorat banklarini xususiylashtirish jarayoni iqtisodiy tizimning samaradorligini oshirish va raqobatbardoshlikni kuchaytirish uchun muhim vosita sifatida qaraladi.

Xususiylashtirishning asosiy maqsadi-davlatning iqtisodiy rolining kamayishi orqali bozor mexanizmlarining samarali ishlashini ta'minlash, banklarning faoliyatini bozor talablariga moslashtirish va investitsion jozibadorlikni oshirishdir. Quyida tijorat banklarini xususiylashtirish orqali raqobatbardoshlikni kuchaytirishning asosiy yo'llari ko'rib chiqiladi.

1. Boshqaruvning samaradorligini oshirish Xususiylashtirish orqali davlat banklarining boshqaruv strukturasi o'zgaradi, bu esa qarorlar qabul qilish jarayonini tezlashtiradi. Xususiylashtirish sektorda rahbarlar ko'pincha bozorning real ehtiyojlariga tezda javob berishga majburdirlar. Ular ko'proq samarali boshqaruvni, moliyaviy resurslarni taqsimlashni va risklarni boshqarishni amalga oshiradilar. Davlat sektorida esa, ko'pincha byurokratik kechikishlar va qarorlar qabul qilishdagi sekinlik kabi muammolar yuzaga keladi. Xususiylashtirish bankning boshqaruv tizimiga dinamiklik va elastiklik kiritadi, bu esa bankning samaradorligini oshiradi va raqobatbardoshligini kuchaytiradi.

2. Raqobatning oshishi Tijorat banklarini xususiylashtirish raqobatni kuchaytiradi, chunki xususiylashtirish banklar bozorning talablariga moslashishda yanada faolroq bo'lishadi. Raqobatning kuchayishi banklar o'rtasida yangi xizmatlar, mahsulotlar va innovatsiyalarni taqdim etishga olib keladi. Bu, o'z navbatida, mijozlarga yuqori sifatli xizmatlar, arzon va

Shuningdek, xususiylashtirish orqali banklar yangi bozorlar va xizmatlar turlarini ochishga intiladi, bu esa bozordagi raqobatni kuchaytiradi va iqtisodiyotning diversifikatsiyasini ta'minlaydi.

Tijorat banklarini xususiylashtirish jarayoni orqali raqobatbardoshlikni kuchaytirish, moliyaviy sektorning samaradorligini oshirish va banklar o'rtasidagi raqobatni rag'batlantirish mumkin. Xususiy banklar o'z boshqaruvini yaxshilash, innovatsiyalarni joriy etish, investitsiyalarni jalb qilish va mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi.

Biroq, xususiylashtirish jarayonida muvofiqlik va shaffoflikni ta'minlash, shuningdek, regulyatsiya tizimini takomillashtirish zarur. Tijorat banklarini xususiylashtirish jarayoni iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, bank sektorining samaradorligini oshirish va raqobatbardoshlikni kuchaytirish uchun muhim vosita hisoblanadi.

Xususiylashtirish orqali davlat banklari ko'pincha bozor mexanizmlariga tez moslashib, o'z faoliyatini samarali boshqarishga erishadilar. Xususiy banklar, davlat tomonidan boshqarilayotgan banklarga nisbatan, ko'proq innovatsiyalarni joriy etishga, xizmatlar sifatini yaxshilashga va yangi investitsiyalarni jalb qilishga intilishadi.

Xususiylashtirishning asosiy afzalliklaridan biri banklarning boshqaruv samaradorligini oshirish va qarorlar qabul qilish jarayonini tezlashtirishdir.

Shuningdek, xususiylashtirilgan banklar o'z resurslarini samarali taqsimlab, yuqori rentabellikni ta'minlashda yanada muvaffaqiyatliroq bo'lishadi. Raqobatning kuchayishi esa banklar o'rtasida yangi mahsulotlar va xizmatlarning paydo bo'lishiga olib keladi, bu esa mijozlarga sifatli va arzon xizmatlar taqdim etadi.

Xususiylashtirish jarayoni bank sektori uchun investitsion jozibadorlikni oshiradi, xalqaro bozorlar bilan integratsiyalashuvni ta'minlaydi va mamlakatning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga yordam beradi. Xususiylashtirish bilan birga, banklar o'z faoliyatini yanada raqobatbardosh va samarali qilishga, iqtisodiy sharoitlarga moslashishga qodir bo'ladi.

Takliflar.

1. Raqobatni tartibga solish va monitoring qilish: Tijorat banklarini xususiylashtirish jarayonida davlatning roli muhimligini hisobga olib, raqobatni tartibga solish va nazorat qilish tizimi kuchaytirilishi kerak. Bozorni monopolizatsiyalashning oldini olish va adolatli raqobat muhitini yaratish uchun tegishli qonunchilik va reglamentatsiyalarni takomillashtirish zarur.

2. Shaffoflikni ta'minlash: Xususiylashtirish jarayoni orqali banklar faoliyatining shaffofligini oshirish kerak. Banklarning moliyaviy holati, qarorlar qabul qilish jarayonlari va sarmoya taqsimoti haqida ochiq va aniq ma'lumotlar taqdim etilishi kerak. Bu sarmoyadorlar va mijozlar uchun banklarning ishonchliligini oshirishga yordam beradi.

3. Innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash: Banklarning raqobatbardoshligini oshirish uchun innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish va joriy etish zarur. Banklar raqamli bank xizmatlari, mobil ilovalar va elektron tijorat tizimlarini joriy etish orqali mijozlar uchun qulaylik yaratishlari kerak. Innovatsiyalarni rag'batlantirish uchun maxsus davlat

dasturlarini ishlab chiqish va banklar o'rtasida texnologik hamkorlikni rivojlantirish muhimdir.

4. Investitsiya muhitini yaxshilash: Xususiylashtirish orqali tijorat banklari investitsiyalarni jalb qilishda ko'proq muvaffaqiyatga erishishi uchun, investitsiya muhiti yaxshilanishi kerak. Buning uchun, banklar va investitsiyalovchilar o'rtasidagi ishonchni mustahkamlash, xavf-xatarlarni boshqarish tizimlarini takomillashtirish va investitsiya muhitining shaffofligini oshirish zarur.

5. Banklarni malakali boshqarish tizimi bilan ta'minlash: Xususiylashtirilgan tijorat banklari uchun malakali va tajribali boshqaruv jamoalari kerak. Bu uchun bank sektori rahbarlari va xodimlariga doimiy ravishda o'quv kurslari va treninglar tashkil etilishi, xalqaro tajriba vabilimlar bilan tanishish imkoniyatlari yaratilishi zarur.

6. Moliya sektori va iqtisodiy islohotlarni qo'llab-quvvatlash: Bank sektoridagi xususiylashtirish jarayonlarini amalga oshirishda davlat tomonidan moliyaviy islohotlar va bozor mexanizmlarini qo'llab-quvvatlash zarur. Xususiylashtirishni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun banklar va iqtisodiyot o'rtasidagi o'zaro aloqalarni mustahkamlash, banklarning mustaqilligini ta'minlash va ularga bozorning ehtiyojlariga moslashish imkonini berish kerak.

7. Mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish: Tijorat banklarini xususiylashtirish orqali banklar mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirishga harakat qilishlari lozim.

Bu uchun banklar yangi xizmatlar va mahsulotlar yaratish, mijozlar ehtiyojlarini chuquro'rganish va ularga yanada moslashtirilgan xizmatlar taqdim etishga intilishlari zarur.

Tijorat banklarini xususiylashtirish jarayoni, albatta, bank sektorining samaradorligini oshirishi, yangi investitsiyalarni jalb qilishga yordam berishi va raqobatbardoshlikni kuchaytirishi mumkin.

Biroq, bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun davlatning reguliator roli, shaffoflikni ta'minlash, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash va banklararo adolatli raqobatni yaratish uchun zaruriy shartlar yaratilishi lozim.

Shu yo'llar orqali, banklar o'rtasidagi raqobatni kuchaytirish va umumiy iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 12 maydagi PF-5992-sonli "O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi"gi farmoni//Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.05.2020 y., 06/20/5992/0581-son.

2. Lavrushin O.I. Bankovskoye delo. – M.: KnoRus, 2008. – S. 251.

3. Semenova N.N., Ivanova I.A., Vasilkina A.A. Otsenka ustoychivosti razvitiya kommercheskogo banka na osnove metoda analiza iyerarxiy. Finansi: teoriya i praktika/Finance: Theory and Practice. 2021;25(4):121-135. <https://doi.org/10.26794/2587-5671-2021-25-4-121-135>

4. Mian A., Rao K., Sufi A. Household Balance Sheets, Consumption, and the Economic Slump//Quarterly Journal of Economics. – 2013. – 128(4). – pp. 1687 - 1726. .

5. Lando D., Skodeberg T. Analyzing Rating Transitions and Rating Drift with Continuous Observations // Journal of Banking and Finance. – 2002. – Vol. 26 (2-3). – pp. 423-444.
6. Xodjanov , Iskandar, i Farrux Gafurov. 2021. «Опыт применения внутрикостного остеосинтеза при разрывах связок дистального межберцового синдесмоза». Общество и инновации 2 (4):123-26. <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss4-pp123-126>. The Development Of Small Business And Private Entrepreneurship.EPRA International Journal of Socio-Economic and Environmental Outlook (SEEO).
7. S D Kholmurodovich, T D Shermonovna. The role and importance of digital technologies in the development of enterprises. The American Journal of Social Science and Education Innovations 4 (02), 15-19.
8. To'raqulov Botirturdiyev, S D Xolmuradovich. Umumiy ovqatlanish korxonasini faoliyatini rivojlantirishda marketing strategiyalaridan foydalanish va swot tahlili takomillashtirish. Ta'lim fidoyilari 25 (5), 149-156.
9. To'raqulov Botirturdiyev, S D Xolmuradovich. Umumiy ovqatlanish korxonalarini faoliyatini rivojlantirishda marketing strategiyalaridan foydalanishni takomillashtirish. Ta'lim fidoyilari 25 (5), 157-164.
10. D Suyunov, M Maxsudov. The role of energy in the economic development of Uzbekistan. Science and innovation 1 (A4), 145-149.
11. D X Suyunov, BR Tursunov. Aksiyadorlik jamiyatlarda korporativ boshqaruv samaradorligini oshirish. Central Asian Academic Journal of Scientific Research 2 (2), 48-55.
12. D.X Suyunov. Implementation of modern international standards and methods corporate governance. International Finance and Accounting 2021 (3), 33.
13. Suyunov D.X., Xolbaev B.A. Loyiha boshqaruvi: uslub va standartlar. O'quv qo'llanma. 2018 yil. 195
14. Suyunov D.X., Xolbaev B.A. Методы и стандарты управления проектами. учебное. 2018 год. 210 стр. D.X. Suyunov, E.A. Xoshimov, Sh.A. Xusainov. Korporativ boshqaruv: muammolar va zamonaviy yechimlar. "Korporativ boshqaruv: muammolar va zamonaviy yechimlar. 2018 yil. 220 bet.
15. Suyunov D.X., Elmirzayev S.E. Korporativ boshqaruv. Darslik – Toshkent: 2022 yil. 450 bet.
16. D X Suyunov. Ways to introduce a modern control system for the development of joint stock companies. International Finance and Accounting 2020 (3), 33.
17. D X Suyunov. O'zbekistonning xalqaro reyting va indekslardagi o'rnini yaxshilash hamda davlat organlari va tashkilotlarida ular bilan tizimli ishlash mexanizmlari. Science and innovation 2 (Special Issue 13), 486-488.
18. A Davletyarov, D Suyunov, A Kenzhabaev. Foreign experience in the development of small business and private entrepreneurship in the field of service. Global Scientific Review 14, 5-11.
19. S D Kholmuradovich, K T Uzokovich. Ways for a leader to work on speech and improve speaking skills. American Journal of Pedagogical and Educational Research 11, 29-32.

20. D X Suyunov, V R Kaytavov. Current issues of digitization of transformational processes in commercial banks. American Journal of Business Management, Economics and Banking 10, 38-45.

21. D X Suyunov. Aksiyadorlik jamiyatlarida zamonaviy korporativ nazorat tizimini joriy etishni takomillashtirishning ilmiy-nazariy asoslari. Boshqaruv Va Etika Qoidalari Onlayn Ilmiy Jurnal 3 (2), 433-44

22. D X Suyunov, M I Maxsudov. Benefits of digitalization of the economy in uzbekistan. Ekonomika i sotsium, 748-751.

23. D X Suyunov. O'zbekistonning xalqaro reyting va indekslardagi o'rnini yaxshilash hamda davlat organlari va tashkilotlarida ular bilan tizimli ishlash mexanizmlari. Science and innovation 2 (Special Issue 13), 486.